

Prejav na 4. schôdzi NR SR konanej 19. januára 1995

(k Programovému vyhláseniu vlády)

*Vážený pán predseda, vážená vláda,
vážená Národná rada,*

v časti IV. Programového vyhlásenia - morálna obroda spoločnosti - sa uvádza, že pozostatkom dávnejšej i nedávnej minulosti, ktorý zjavne znepokojuje občanov, je prerušenie využívania duchovnej skúsenosti, hlboká mravná kríza, spochybnenie hodnôt osobnej statočnosti a vernosti základným duchovno-mravným a ľudským hodnotám. Vláda preto musí svojou činnosťou utvárať podmienky na obnovu významu a pôsobenia morálnych hodnôt vo vzťahu medzi ľuďmi. Je to pravdivé konštatovanie a chvályhodné predsavzatie vlády, ale bolo by aj vierohodné, keby členovia vlády boli príkladom, teda príkladom pozitívnym, nie negatívnym.

Osobná statočnosť a vernosť duchovno-mravným a ľudským hodnotám sa vždy viaže na konkrétnu osobu a nezakryje ju žiadna inštitúcia. Zlyhanie osobnej statočnosti a vernosti nemusí človeka natrvalo odpísať, ak si dotýčny prizná zlyhanie a aspoň na nejaký čas sa nesnaží byť ministrom. Ale budem konkrétny.

Ministerka školstva a vedy pani Eva Slavkovská pracovala pred novembrom 1989 ako historička a hojne publikovala v rôznych časopisoch. Špecializovala sa na vzťahy štátu a cirkví, odbory, odborové hnutie a februárové udalosti roku 1948, osobitne na akčné výbory Národného frontu. Vo svojich článkoch stála pevne na

pozíciách komunizmu. Dovoľte na ilustráciu niekoľko citátov z jej článkov.

V článku *Revolučné odborové hnutie v procese upevňovania víťazstva robotníckej triedy na Slovensku* (In: *Historický časopis* číslo 2/1986) pani ministerka píše: „Víťazstvo robotníckej triedy vo februári 1948 vytvorilo u nás objektívne podmienky pre socialistickú výstavbu a vznik politického systému, ktorý zabezpečoval potláčateľskú i budovateľskú stránku diktatúry proletariátu. Jednou z prvoradých úloh po nastolení diktatúry proletariátu bolo upevnenie a zabezpečenie februárového víťazstva, aby sa jeho výsledky mohli stať východiskom pre ďalšiu prácu strany a pracujúcich.“

V článku *Slovenský Národný front, špecifická súčasť politického systému v päťdesiatych rokoch* – (In: *Historický časopis* číslo 2/1983) pani ministerka píše: „KSC opierajúc sa o širokú iniciatívu nás prekonala vo februári vládnu krízu a splnila svoje historické poslanie. Pozbavila buržoáziu všetkej moci a nastolila diktatúru proletariátu. Obrozený...“ (*vypnutie mikrofónu*) – *jedna nula pre obsluhu*. „Obrozený Národný front spolu s ostatnými zložkami po februárového politického systému plnil náročné úlohy aj pri upevňovaní, konsolidovaní a zabezpečovaní februárového víťazstva v procese triedneho boja uvedomujúc si hlbokú pravdu jednej zo základných strategických leninských poučiek aplikovaných aj Klementom Gottwaldom, že vybudované pozície treba upevniť a zabezpečiť skôr, ako sa môže ísť ďalej tak, aby boli východiskom k ďalším úspechom.“

Pani ministerka, ktorá je dnes veľkou bojovníčkou za Slovensko, v citovanom článku „*Slovenský Národný front, špecifická súčasť politického systému v päťdesiatych rokoch*“ napísala okrem iného: „Na jeseň 1948 došlo k organizačnému zjednoteniu KSC a KSS, pretože víťazstvo vo februári odstránilo dôvody pre organizačnú samostatnosť Komunistickej strany Slovenska potrebnú v období prerastania národnej a demokratickej revolúcie v socialistickú. Tým sa významne upevnila jednota strany v celoštátnom *meradle*.“ V článku „*Vzťah štátu k cirkvám v prvých rokoch výstavby socializmu na*

Slovensku“ (In: Historický časopis číslo 2/1982) píše: „Silné pozície náboženskej ideológie na Slovensku pramenili z ekonomickej zaostalosti a slabo rozvinutej sociálnej a kultúrnej úrovne jeho obyvateľov.“ Pani ministerka, hovoríte, že kultúrna úroveň obyvateľov Slovenska je slabo rozvinutá?

V citovanom článku „Slovenský Národný front, špecifická súčasť politického systému v päťdesiatych rokoch“ zase vyzdvihujete situáciu v Čechách v porovnaní so situáciou na Slovensku, keď píšete: „Ak porovnávame výsledky volieb v Čechách a na Slovensku v roku 1948, priaznivejšie výsledky dosiahol Národný front v Čechách, kde za jednotnú kandidátku bolo 89,2 % voličov. Väčší počet bielych lístkov na Slovensku môžeme pripísať vplyvu katolíckeho episkopátu na obyvateľstvo, ktoré sa stavalo proti novému zriadeniu v Československu. Výsledky volieb znamenali veľké víťazstvo politiky KSČ a Národného frontu Čechov a Slovákov.“

Pani ministerka, uvedené články ste písali ako vedecká pracovníčka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Bez ohľadu na vládnu politický režim ako vedecká pracovníčka ste boli povinná skúmať pravdu a písať pravdu v rámci svojej vedeckej disciplíny. Pri svojich článkoch máte rozsiahly poznámkový aparát, kde sa odvolávate na archívne dokumenty. To znamená, že ste mali prístup do archívov, mohli ste v nich študovať a bolo čisto na vás, ktoré archívne dokumenty použijete a či ich budete používať objektívne alebo jednostranne. A žiaľ, ...

Predseda NR SR I. Gašparovič:

Pán Čarnogurský, dovoľujem si vás upozorniť podľa rokovacieho poriadku, aby ste hovorili k veci.

Poslanec J. Čarnogurský:

Hovorím k veci, pán predseda, neprerušujte ma.

Žiaľ, musím konštatovať, že ste si vybrali účelovo jednostranné archívne dokumenty, aby ste mohli vo svojich článkoch odvolávajúci sa

na archívne dokumenty skresľovať udalosti. Uvediem niekoľko ilustrácií. V článku „Vzťah štátu k cirkvám v prvých rokoch výstavby socializmu na Slovensku“ (In: Historický časopis číslo 2/1982) píšete: „Dňa 16. augusta 1948 sa v Nitre zišli biskupi a ordinári a vypracovali memorandum vláde, v ktorom sa snažili dokázať, že napatý vzťah medzi cirkvou a vládou zavinila vláda, pretože obmedzuje náboženskú slobodu. Memorandum obsahovalo nepodložené tvrdenie o prenasledovaní cirkvi a skrytom protináboženskom boji.“ Pani ministerka, píšete, že memorandum obsahovalo nepodložené tvrdenie o prenasledovaní cirkvi a skrytom protináboženskom boji. Nuž, mali ste možnosť oboznámiť sa s archívnym dokumentom potvrdzujúcim, že komunistická strana mala za cieľ likvidáciu náboženstva. Historik ...

Predseda NR SR I. Gašparovič:

Pán poslanec, dovoľte mi, aby som vám zacitoval rokovací poriadok: „Poslanec, ktorému sa udelilo slovo, má hovoriť k prerokúvanej veci. Ak sa od nej odchyľuje, alebo ak prekročí určenú rečnickú lehotu, predsedajúci môže poslanca na to upozorniť.“ Pán poslanec, ja som vás upozornil. Odsek 2 tohto § 21 hovorí: „Poslancovi, ktorý sa odchyľuje od prerokúvanej veci, po opätovnom upozomení môže predsedajúci odňať slovo. Ak má poslanec k tomu námietky, o námietkach poslanca sa rozhodne hlasovaním bez rozpravy.“ Odnímam vám slovo. Máte proti tomuto námietky? (Potlesk a piskot v sále.)

Poslanec J. Čarnogurský:

Pán predseda, hovorím tu k Programovému vyhláseniu vlády, k časti o morálnej obrode spoločnosti. Toto je téma na morálnu obrodu spoločnosti.

Predseda NR SR I. Gašparovič:

Ale, pán poslanec. Dávam hlasovať o mojom návrhu.

Poslanec J. Carnogurský:

Pani ministerka, píšete, že memorandum obsahovalo nepodložené tvrdenia o prenasledovaní cirkví a skrytom protináboženskom boji. Nuž, mali ste možnosť oboznámiť sa s archívnym dokumentom potvrdzujúcim, že komunistická strana mala za cieľ likvidáciu náboženstva. Historik Karel Kaplan v zbierke dokumentov „Štát a cirkev v Československu 1948 – 1953 (potlesk), vydanej v Brne v roku 1993, na strane 257 a nasledujúcich uverejňuje návrh na riešenie náboženských otázok ČSR schválený na porade Jiřího Hendrycha, Alexeja Čepičku a Jarmily Taussigovej a zástupcov cirkevnej komisie Ústredného Akčného výboru Národného frontu 30. augusta 1948. V dokumente sa v časti „C“ s podnadpisom „K otázke konečnej likvidácie náboženstva“ píše: „Otázka likvidácie náboženského vplyvu na myslenie nás a likvidácia náboženstva vôbec je tesne spätá s postupom socializmu, lebo bez odstránenia sociálnych koreňov náboženstva nemožno ani očakávať koniec náboženstva. Je ovšem možné zániku náboženstva napomáhať použitím všetkých prostriedkov, ktoré sú poruke.“

Predseda NR SR I. Gašparovič:

Pán poslanec, opätovne vás prosím, aby ste skrátili svoj prejav.

Poslanec J. Carnogurský:

Tragickou kapitolou našich novodobých dejín sú procesy päťdesiatych rokov. Pani ministerka, vy o niektorých týchto procesoch píšete takto: V článku „Vzťah štátu k cirkvám v prvých rokoch výstavby socializmu na Slovensku“ píšete:

Predseda NR SR I. Gašparovič:

Pán poslanec, odnímam vám slovo. Ak máte proti tomu námietky, dávam hlasovať o vašich námietkach. Prosím, aby ste vyplí mikrofón.

Poslanec J. Čarnogurský:

„V niektorých obciach boli zakladané tajné organizácie. Napríklad rímskokatolícky farár z Tahanoviec založil Spolok svätého ruženca (6 400 členov), kde ako predseda vychovával mládež proti ľudovodemokratickému zriadeniu. Pretože cirkev sa takto stále viac dostávala do rozporu so zákonom, mnohí kňazi boli súdení podľa zákona na ochranu republiky.“

O procese s katolíckymi biskupmi píšete v článku „Vztah štátu k cirkvám v prvých rokoch výstavby socializmu na Slovensku“ (šum a prejavy nesúhlasu v sále): „Závažné skutočnosti o protištátnej činnosti časti slovenskej katolíckej hierarchie sa odhalili aj v súdnom procese v Bratislave začiatkom roku 1951 s tromi slovenskými biskupmi Jánom Vojtaššákom, Michalom Buzalkom a gréckokatolíckym biskupom Pavlom Gojdičom. Obžalovaní boli obvinení z velezrady, z rozvracania ľudovodemokratického režimu v spolupráci s ľudáckou emigráciou a ľudáckym podzemím na Slovensku.“

Pani ministerka, o procesoch s týmito biskupmi rozhodlo dávno pred ich začatím Predsedníctvo ÚV KSČ na návrh Zdenka Fierlingera. Citujem z Fierlingerovho návrhu pre Predsedníctvo ÚV KSČ na politické procesy s cirkevnou hierarchiou z 12. septembra 1950. Tento archívny dokument uverejňuje Karel Kaplan v citovanej publikácii na strane 410: „Vedený všetkými týmito úvahami usudujem, že procesy by sa mali skončiť tým, že by bola stanovená priama trestná zodpovednosť obžalovaných a že by im boli uložené aj zodpovedajúce zákonné sankcie. U ordinárov, ktorí sa nedopustili priameho trestného činu, by však procesy odhalili ich politickú zodpovednosť, čo by nám dovolilo kedykoľvek ich zbaviť úradu, izolovať v kláštore a prípadne aj v budúcnosti – ak to bude potrebné – potrestať.“ Pani ministerka, prečo ste necitovali vo svojej práci aj tento archívny dokument? Pani ministerka, biskup Gojdič zomrel v Leopoldove a biskup Vojtaššák sa do smrti nesmel vrátiť na Slovensko.

Ďalšou tragickou kapitolou je likvidácia kláštorov v noci z 13. na 14. apríla 1950. Pani ministerka, vy o tejto udalosti píšete v ci-

tovanom článku „Vzťah štátu k cirkvám v prvých rokoch výstavby socializmu na Slovensku“ na strane 244 takto: „Vzhľadom na vážnosť obvinení, ktoré sa dokázali pri súdnom procese v marci 1950 s predstaviteľmi niektorých kláštorov, prikrečil štát k opatreniam, ktoré mali vrátiť rehole ich pravému poslaniu. Niektoré rehole zrušili, ostatné sústredili do niekoľkých kláštorov, kde sa im dala možnosť venovať sa čisto náboženskému poslaniu.“

Karel Kaplan v citovej publikácii uvádza návrh Štátneho úradu pre veci cirkevné na postup voči kláštorom a rádom z marca 1950 na strane 384. V dokumente sa okrem iného uvádza: „Zásah proti jezuitom a nemeckým rytierom. Výnosom Štátneho úradu pre veci cirkevné v dohode s ministerstvom vnútra bude obom rádom zastavená činnosť. Výnos sa bude vzťahovať tiež na všetku činnosť voľných združení laikov okolo týchto rádom. Vo výnose bude uvedené, že reholníci majú alebo prejsť do iných rádom, alebo nastúpiť laické zamestnanie. Ešte pred uverejnením výnosu budú všetky kláštory týchto dvoch rádom vypratane a reholníci sústredení v jezuitskom kláštore v Bohosudove. Súčasne budú do Bohosudova sústredení príslušníci oboch rádom, ktorí dosiaľ pôsobia v duchovnej správe. Zásah bude prevedený v celej krajine naraz. Akciu vykoná Štátna bezpečnosť, a to tak, že v rovnakom čase v noci obsadí všetky kláštory určené na vypratanie a centralizačný kláštor v Bohosudove. Zo všetkých kláštorov budú predovšetkým vybraní predstavení a iniciátori proti štátnej činnosti, ktorí budú po prechodnom pobyte vo vyšetrovacej väzbe umiestnení v internačnom kláštore. Ostatní reholníci budú ihneď zvezení do Bohosudova. V Bohosudove sa medzitým vykonajú opatrenia na ich ubytovanie, zvezie sa pripravený materiál (slamníky a podobne). Kláštor bude uzatvorený, takže v ňom budú reholníci internovaní.“

Kardinál Ján Chryzostom Korec zažil onú noc v kláštore a popisuje ju vo svojej knihe „O barbarskej noci“ na strane 9 a nasledujúcich takto: „Bol som vtedy v jezuitskom domove v Trnave. Študovali sme teológiu. V noci z 13. na 14. apríla 1950 sme zrazu začuli na

chodbe nášho veľkého domu rázne kroky, mnoho krokov. O chvíľu nám ktosi búchal na dvere rukami i pažbami. Boli to milicionári, príslušníci Verejnej bezpečnosti i tajnej polície. Ako sme zistili neskôr, krátko po polnoci popreskakovali vysoké múry – ohradu trnavského jezuitského kláštora – vnikli do dvora a do domu a rozišli sa po všetkých chodbách. Vedúci výpravy milicionárov v koženom kabáte nám oznámil, že z rozkazu vlády – tak nejako to formuloval – sa máme ísť do izieb pobaliť, vrátiť sa a potom autobusmi odísť s nimi. Na pobalenie nám dával dvadsať minút.“

Pani ministerka, vláda, ktorej ste členkou, vyzýva na obnovu vedomia morálnej zodpovednosti a naplnenia ideálov humanizmu a cyrilometodskej tradície. Chápal by som ako prejav vedomia morálnej zodpovednosti vašej osobnej, vašej strany SNS, ktorá vraj združuje skutočných kresťanov a zároveň ako prvý krok k plneniu predloženého Programového vyhlásenia, keby ste sa teraz prihlásili do diskusie a povedali by ste jedinú vetu: „Národná rada, ľutujem svoju publicitu z osemdesiatych rokov“.

Vážený pán predseda, kolegyne a kolegovia, chcem sa ešte vyjadriť k časti Programového vyhlásenia, týkajúceho sa armády a obrany. Konštatujem, že táto časť je veľmi všeobecná, koncepčne neujasnená a obsahuje zámery, ktoré bojaschopnosť armády Slovenskej republiky nezvýšia. Najpodrobnejšie sa táto časť zaoberá papierovými dokumentmi, ktoré Ministerstvo obrany hodlá vypracovať.

Vo vyhlásení sa píše, že bude dopracovaný dokument Základné ciele a zásady národnej bezpečnosti, ďalej Národná obranná stratégia a Systém obrany Slovenskej republiky. Prvá otázka znie, aký bude rozdiel medzi týmito dokumentmi a či by nestačil jeden dokument, prinajmenšom v rámci šetrenia našich lesov. Závažnejšou otázkou však je, že Ministerstvo obrany Slovenskej republiky rozpracovalo ešte pod vedením ministra Andrejčáka dokument Obranná doktrína Slovenskej republiky. Vláda prijala tento dokument v minulom roku a tento parlament ju schválil 30. júna minulého roku. Programové

vyhlásenie sa však o ňom vôbec nezmieňuje, neuvádza, aký bude rozdiel medzi schválenou obrannou doktrínou a ďalšími dokumentmi, ktoré majú byť iba rozpracované.

Treba pozitívne hodnotiť zámer vlády pokračovať v transformácii armády, ktorú začala ešte predchádzajúca vláda. Vytvorením generálneho štábu a zborov jednotlivých vojsk boli položené základy transformácie armády. Je správne, že vláda chce v transformácii pokračovať a treba dúfať, že vláda dodrží časové horizonty ďalších krokov. Naproti tomu z vyhlásenia nie je zrejmé, čo sa rozumie pod posilnením mechanizmov civilnej demokratickej kontroly ozbrojených síl. Predsa existuje kontrola armády prostredníctvom parlamentu, minister obrany a dokonca aj štátny tajomník sú civilni.

Z vládneho vyhlásenia ďalej vyplýva, že vláda hodlá pristúpiť k budovaniu domobrany. Tento zámer vlády si vyžaduje komentár najmä preto, že v programovom vyhlásení sa bližšie neuvádza, čo za domobranu chce vláda zriadiť. Táto skutočnosť umožňuje najrôznejšie interpretácie. Lepšou interpretáciou by bolo považovať domobranu za druh teritoriálneho vojska, s ktorým sa už v súčasnosti počíta v operačných dokumentoch armády a aj v prijatom dokumente Obranná doktrína Slovenskej republiky. Teritoriálne vojsko zabezpečuje obranu územia štátu popri poľnej armáde. Jednoduchou, časť odvedencov je zaradená do teritoriálneho vojska a časť do poľnej armády, ale obe sú pod jednotným armádnym velením. Ak vláda pod domobranou rozumie takéto teritoriálne vojsko, jeho prípadné posilnenie či prebudovanie, podporujeme vyhlásenie v tejto časti, aj keď si myslíme, že armáda má v súčasnosti iné priority.

Horšia interpretácia pojmu domobrany vyvoláva asociácie na neblahé príklady z našej minulosti alebo zo zahraničnej prítomnosti. Domobranou svojho druhu boli predsa aj Ľudové milície. Rôzne milície vznikli po páde komunizmu na území bývalej Juhoslávie a bývalého Sovietskeho zväzu. Vyznačovali sa tým, že nepodliehali centrálnemu armádnemu veleniu a umožnili rozdelenie zbraní medzi civilné obyvateľstvo, ktoré po prepuknutí konfliktu sčasti použilo

zbrane proti svojim spoluobčanom. Existencia domobrany tohto druhu neobyčajne eskalovala vnútroštátny konflikt a znásobila krviprelievania. Nezanedbateľnou by bola v takomto prípade aj otázka, kto by zbrane dostal a kto by zbrane nedostal. Spoločným znakom tohto druhu domobrany je skutočnosť, že nepodlieha armádnemu veleniu a jej výzbroj nie je v držbe a pod kontrolou armády. Vytvorenie takéhoto typu domobrany na Slovensku Kresťanskodemokratické hnutie za žiadnych okolností nepodporí. Politika vyňatia zbraní z výlučnej kontroly armády, selektívneho vyzbrojovania obyvateľstva v kombinácii s vyvolávaním obrazu vnútroštátneho nepriateľa by bolo vražednou a samovražednou politikou. KDH bude klásť takejto politike všestranný odpor.

Budovanie domobrany v našich podmienkach vyvoláva ešte iné otázky. Pre početný stav našej armády je záväzná Zmluva o konvenčných ozbrojených silách v Európe. Naša armáda dosahuje približne počty stanovené touto zmluvou. Je všeobecne známe, že bojaschopnosť riadnej vojenskej jednotky je ďaleko vyššia ako bojaschopnosť jednoty domobrany rovnakej veľkosti. Ak jednotky domobrany nemajú byť iba dobrovoľným zborom amatérov, započítavajú sa tiež do počtov podľa Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách. Pri súčasnom stave slovenskej armády by jednotky domobrany prekročili povolenú hranicu. Znižovať však stav armády preto, aby namiesto riadnej armády bolo možné postaviť jednotky domobrany, by bol predsa nezmyselný krok, pretože by znižoval celkovú bojaschopnosť armády.

Podľa názoru Kresťanskodemokratického hnutia priority slovenskej armády spočívajú niekde inde, než v budovaní domobrany. Domobrana je pasívnou obrannou silou, jej odstrašujúca kapacita je minimálna. V prechodnom období do zaradenia Slovenska do širšej medzinárodnej obrannej aliancie je potrebné budovať slovenskú armádu tak, aby predstavovala pre potencionálneho útočníka neprijateľné riziko. To však znamená udržiavať v prevádzkyschopnom stave moderné zbraňové systémy, ktoré slovenská armáda

má k dispozícii. To znamená zvyšovať vycvičenosť napríklad pilotov vojenských lietadiel zvýšením počtu nalietaných hodín, obsluhu iných zbraňových systémov umožniť účasť a cvičenie v zahraničí. To všetko predstavuje iný smer posilňovania armády než budovanie domobrany. V Programovom vyhlásení sa o tomto nič nehovorí.

V programovom vyhlásení sa uvádza, že Slovenská republika nepociťuje nijaké bezprostredné ohrozenie a nepovažuje ani jeden cudzí štát za svojho nepriateľa. Je to správne konštatovanie. Potom je však armáda až na treťom mieste v poradí dôležitosti oblastí, ktoré ovplyvňujú bezpečnosť štátu. Predchádzajú stav ekonomiky štátu a zahraničnú politiku, ale to sú už témy, o ktorých hovorili a ešte budú hovoriť moji kolegovia.

Dakujem za pozornosť tým, ktorí počúvali.
(Potlesk)